

XUPMA – DIOSPYROS L.

Xasanova Gulbahor Raxmatullayevna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti. Samarqand, O'zbekiston

SamDTU, Farmatsiya fakulteti -304guruh talabasi

Uбайдуллаев Абдулло

SamDTU, Xalq tabobati fakulteti -202guruh talabasi

Temirov Muslimbek Aktamovich.

SamDTU, Xalq tabobati fakulteti -202guruh talabasi

Uktamova Jasmina Rustamovna

Annatatsiya: Uzbekistonda xurmoning turli turlari bo'lib ,uning xalq [o'jaligida , tibbiyotda ahamiyati katta.Tarkibida vitaminlar,oqsillar, tanin va boshqa qimmatli mikroelementlar mavjud.

Kalit so'zlar: pectin, tannin, vitaminlar,tahlil, organic kislotalar.

Аннотация: В Узбекистане существуют разные виды фиников, которые имеют большое значение в народной кулинарии и медицине.В нем содержатся витамины, белки, дубильные вещества и другие ценные микроэлементы.

Ключевые слова: пектин, танин, витамины, анализ, органические кислоты.

Abstract: Different types of dates are grown in UZBEKISTAN, which are of great importance in national cuisine and medicine.It contains vitamins, perhaps tannins and other cheap microelements.

Key words: pectin, tannin, vitamins, analysis, organic acids

Ebemaceae Guerke oilasidan balandligi 16 m gacha bo'lgan subtropik va tropik daraxt yoki buta.Janubi-g'arbiy Osiyoda keng tarqalgan. Yer sharida 200 ga yaqin tur mavjud bo'lib, ulardan 3 tasi SNGda o'sadi: Kavkaz yoki yovvoyi xurmo (D. Lotus L.), Virjiniya (D. virginiana L.) va Sharqiy (D. kaki).

Kavkaz xurmosi (chilvang yoki anguri chini) 16–20 m balandlikdagi yovvoyi daraxt. Janubiy Yevropa, Kichik Osiyo, Eron, Afg'oniston, Xitoy, Sharqiy Hindiston, Shimoliy Amerika, O'rta Osiyo va Kavkazda keng tarqalgan. Yovvoyi tabiatda O'zbekistonda (Surxandaryo,Qashqadaryo, Samarqand Namangan viloyatlarda) uchraydi. Yovvoyi xurmo barglari butun, cho'zinchoq va to'q yashil rangga ega. Gullari ikki xonali, juda kichik, qo'ltiq osti. Mevalari yumaloq, cho'zinchoq, diametri 2 sm gacha, sarg'ish-to'q sariq, pishgan, ko'pincha qora. Mevalar oktyabr-dekabr oylarida pishadi va terib olinadi. Virjiniya xurmo daraxtining balandligi 20-25 m ga etadi, mevalari dumaloq yoki konus shaklida, to'q qizil yoki sariq-to'q sariq rangda, diametri 2-5 sm, og'irligi 25-30 g gacha bo'lib 300kkgacha hosil qiladi.Sharq xurmosi 8–12 m

balandlikdagi daraxt bo'lib, mevalari go'shtli, yirik, cho'zinchoq, to'q sariq yoki to'q qizil, diametri 8 sm gacha bo'ladi. Yovvoyi va yetilmagan xurmoning pishmagan mevalari turlari sariq, zich, ta'mi juda burushtiruvchi. Sharq xurmosining vatani Xitoy hisoblanadi. Xurmo Yaponiya va boshqa bir qator sharqiy mamlakatlarda meva etishtirishda keng tarqalgan. CNG davlatlarda xurmo O'rta Osiyo va Kavkaz respublikalarida keng tarqalgan. Xurmo mevalari xona haroratida ham yaxshi saqlanadi. O'rim-yig'im mevalarning pishishi davrida amalga oshiriladi. Ular zich mustahkamlikka ega va ularni tashish oson.

Kimyoviy tarkibi. Xurmo mevalarida % larda: qand 25, oqsil 1,5, yog'lar 0,85, olma kislotasi 0,5, S vitamini 40 mg %, pektin, tanin va boshqa qimmatli mikroelementlar mavjud. Quritilgan Kavkaz xurmo mevalarida 40% dan ortiq shakar va 0,5% olma kislotasi, 61 mg% S vitamini va karotin mavjud. Sharq xurmosining mevalarida glikozidlar 68 mg%, flavonoidlar 0,53%, organik kislotalar, marganets, magniy, qo'rg'oshin, mis, temir mavjud. Yapon xurmosida (mg%) mavjud: natriy 15, kaliy 127, magniy 56, fosfor 42, temir 2,5, yod 49,7

Tadqiqot ishlari:

1. Xurmo tarkibidagi Tanin moddasini taxlili qilish ushun mevadan ajratma tayyorlab unga temirning (111) valentli tuzli eritmasidan 3 tomchi tomizganimizda qizil-binafsha rang hosil bo'ladi.

2. Xurmoli ajratmaga natriy nitrat va yksus kislotali eritma tomizganda qizil-binafsha rang hosil bo'ladi.

Bu xurmo tarkibidagi tannin moddasi borligini bildiradi.

Xo'jalikdagi ahamiyati. Mevalar yangi yoki quritilgan mevalar sifatida keng iste'mol qilinadi. So'nggi yillarda Kavkaz xurmosining mevalari parrandalar uchun ozuqa sifatida keng qo'llanila boshlandi. Xurmo daraxti juda zich yog'ochga ega bo'lib, qurilish material sifatida keng qo'llaniladi, shuningdek, uy-ro'zg'or buyumlari - stakan, qoshiq, musiqa asboblarini tayyorlash uchun ishlatiladi. Yovvoyi xurmo madaniy va yuqori mahsuldor navlarni ko'paytirish uchun ildizpoya sifatida ishlatiladi. Yovvoyi xurmoning hosildorligi har bir daraxtdan 80-100 kg ga etadi.

Ildiziningning mustahkamligi sabali qirgoq bo'ylariga, suv yo'llariga tuproq tarkibini yaxshilash xususiyatiga ega bo'lganligi sababli, aholi punktlariga, xovlilarga ekiladi.

Qadimgi tabobatda Ibn Sino yangi uzilgan xurmo mevalarini umumiy organism tonus ko'taruvchi, xolsizlikdan, kamqonlik va ozib ketgan bemorlarga davo sifatida tavsiya qiladi. Shuningdek, u ularni zaharli ilonlar chaqqan odamlarni davolash uchun foydali deb hisoblaydi. Tanani Sovuq urganda davolash uchun mahalliy sharoitda xurmo kukunidan ishlatilgan. U terini tozalash uchun kosmetik mahsulot sifatida quritilgan xurmo urug'idan tayyorlangan kukunni tavsiya qiladi.

Zamonaviy tibbiyotda xurmoni muntazam iste'mol qilish oddiy oshqozon-ichak kasalliklari, ayniqsa tez-tez diareya bilan og'rikan odamlar uchun foydalidir. Xurmo tarkibidagi shakar miqdori (12,5 g/100 g) olma, shaftoli, nok va apelsin kabi boshqa keng tarqalgan mevalarga qaraganda yuqori. Agar yotishdan oldin xurmo iste'mol qilingan bo'lsa, fiziologik jarayonlar buziladi. Xususan, ovqat hazm qilish trakti va metabolizm buziladi. Kechasi iste'mol qilingan mevalarni hazm qilish ancha uzoq davom etadi, chunki bu davrda organizm sekinroq ishlaydi.. "Sog'lom insonlar, shu jumladan homilador ayollar uchun xurmo kuniga bir martadan ko'p iste'mol qilmaslik kerak (150-200 g)", deb tushuntiradi ovqatlanish mutaxassislar. Arab xurmolari temirga boy. Bu anemiya uchun ham katta foyda keltiradi. U juda ko'p fosfor, kaltsiyga ega. Va bu miya faoliyati uchun juda foydali. Gemoglobinni oshiradi. Xurmo tarkibidagi temir gematopoezda ishtirok etadi, qonning kislorod bilan to'yinganligiga yordam beradi.

Ehtiyot choralari: Tanninga o'xshash burushtiruvchi ta'siri ko'pligi tufayli, pishmagan xurmo ko'pincha och qoringa iste'mol qilinganida burutiruvchi ta'sir, og'irlik hissini keltirib chiqaradi. Oshqozonning sekretor va motor funksiyalarini bostiradi. Sog'lom odamlarda bu deyarli sezilmaydi, ammo o'tkir gastrit gastrit yoki oshqozon yarasi bo'lgan odamlarda xurmo, zararlangan joylarning yuzasiga tushib, tirnash xususiyati keltirib chiqaradi. Og'riq hissi, qorin bo'shlig'ida og'irlik, ko'ngil aynishi va qayt qilish mumkin. Keksalik ich qotishi va gemorroy bilan og'rikan odamlar xurmo iste'mol qilishda ayniqsa ehtiyot bo'lishlari kerak. Xurmoning nok, uzum yoki olma bilan kombinatsiyasi ich qotishining qisman oldini oladi. Qandli diabet bilan og'rikan odamlar xurmo iste'mol qilishda juda ehtiyot bo'lishlari kerak. Xurmo sut yoki sovuq ichimliklar bilan iste'mol qilinmasligi kerak. .. "Sog'lom insonlar, shu jumladan homilador ayollar uchun xurmo kuniga bir martadan ko'p iste'mol qilmaslik kerak (150-200 g)", deb tushuntiradi ovqatlanish mutaxassislar.

Адабиётлар.

1. Xolmatov X.X, Axmedov U.A Farmakognoziya — 2 qism.-Toshkent: Fan, 2007.-400 bet.
2. Пўлатова Т.П, Холматов Х.Х. Фармакогнозия амалиёти — Тошкент: Абу Али Ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти, 2002.-360 бет.
3. Самылина И.А., Аносова О.Г. Фармакогнозия. Атлас: учебное пособие в 2-х томах.-М.:ГЭОТАР-Медиа, 2007.-Т.1.-192 с.

Дополнительные

1. Raxmatullayevna, X. G., Azizjon o'gli, S. B., & Abdumajidovna, X. M. (2024). SHAKARNI KAMA YITIRADIGAN O'SIMLIK. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 18(5), 36-45.

2. Rakhmatullaeva, K. G. (2024). Herbal Sugar-Lowering Plant. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(3), 1-7.
3. Raxmatullayeva, X. G., & Zafarovich, B. B. (2024). OG'IZDAN BADBO'Y HID KELISHI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 18(5), 46-55.
4. Хасанова, Г. Р., & Соатова, М. З. (2024). ЛЕЧЕБНЫЕ СВОЙСТВА АЛЫЧА (PRUNUS CERASIFERA EHRH). *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 18(5), 28-35.
5. USMONOVA, M., ERNAZAROVA, M., QO'YLIYEVA, M. U., & XASANOVA, G. DORIXONA FAOLIYATINI TASHKIL ETISH, DORILAR SAQLASH CHORA TADBIRLARI.
6. Xasanova, G. R. (2023). MINERAL MODDALARNING INSON HAYOTIDAGI AXAMIYATI. *Journal of new century innovations*, 26(4), 102-108.
7. Xasanova, G. R., Abluraxmonova, D., & Eshmuxammatova, D. (2023). BUYRAKLAR TO'GRISIDA FIKRLASHAMIZ. *Journal of new century innovations*, 25(1), 38-46.
8. Raxmatullayeva, X. G. (2023). DORIVOR O'SIMLIKLARDAN AJRATIB OLINGAN ODDIY EKSTRAKTLARNING SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI HAQIDA. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(5), 44-48.
9. Xasanova, G. R., & Salohiddin o'gli, M. M. (2023). SHIFOBASH CHOY HISLATLARI. *Journal of new century innovations*, 25(1), 47-53.
10. Karomatov, N. T. (2023). DAFNA BARGI EFIR MOYI (LABR-LAURUS). *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(2), 126-129.
11. Хасанова, Г. Р. (2023). ШИФОБАХШ АНОР-PUNICA GRANATUM L. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(5), 33-36.
12. Xasanova, G. R., & Ernazarova, M. E. (2022). SHIFOBASH QOQI O'TINING FOYDALI JIHATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 989-991.
13. Yakubova, S. R., & Xasanova, G. R. (2022). KAMQONLIK HAQIDA TUSHUNCHA. *Oriental*

- renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 897-900.
14. Хасанова, Г. Р., Усманова, М. Б., & Нажмитдинов, Х. Б. (2022). ВИТАМИНГА БОЙ ЛОВИЯ (PHASCOLUS) ЎСИМЛИГИНИНГ УМУМИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(9), 333-336.
15. Махмудова, А. Ш. К., Гайбуллаева, К. Ф. У., & Хасанова, Г. Р. (2022). СОҒЛОМ ОБҚАТЛАНИШ ТАРЗИ. *Ta'lim fidoyilari*, 24(17), 571-575.
16. Хасанова, Г. Р., & Усмонова, М. Б. (2022). Применение фасоли (phascolus) в медицине. *Science and Education*, 3(11), 117-125.
17. Xasanova, G. R., Ernazarova, M. E., & SHIFOBASH, Q. O. (2022). № Special Issue 4-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shifobash-qoqiotining-foydali-jihatleri>, 3.
18. Daminovich, K. N., Raxmatullayevna, X. G., & Sherali o'g'li, A. M. (2024). ODDIY ZIRK-BERBERIS VULGARIS L. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 19(2), 185-191.
19. Raxmatullayevna, X. G., Mustafo o'gli, O. S., & Laylo, K. (2024). OLMA VA BOSHQA SIRKA TURLARINING DORIVOR XUSUSIYATLARI HAQIDA. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 19(2), 192-201.
20. Rakhmatullaevna, K. G. (2024). Herbal Sugar-Lowering Plant. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 2(3), 1-7.
21. Xasanova, G. R. (2022). White mulberry.
22. Khasanova, G. R., & Olimov, S. M. (2022). Ordinary mountain Basil-origanum vulgare.
23. Khasanova, G. R., & Eldor, U. (2023). THE IMPORTANCE OF MINERALS IN HUMAN LIFE. *Journal of new century innovations*, 26(4), 109-115.
24. Kodirov, N. D., & Khasanova, G. R. (2023). Characteristics of the Almond (Amygdalus L.). *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(8), 188-193.
25. Khasanova Gulbahor Mamatova Zarnigor Murzabekov Suhrob Pumpkin (Тыква) – Cucurbita L

AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 02, Issue 03, 2024 ISSN

(E): 2993-2769

26. Khasanova Gulbahor Eshonqulov Azizbek Muhammadiyev Akobir The Role of Medicinal Plants in the Development of the Pharmaceutical Industry in Uzbekistan

AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 02, Issue 03, 2024 ISSN

(E): 2993-2769

27. Khasanova Gulbahor Sobirov Hasan Ahadov Ilgor Medicinal Properties of Alycha (Prunus Cerasifera Ehrh)

AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 02, Issue 03, 2024 ISSN

(E): 2993-2769

28. Роль лекарственных растений в развитии Фарм промышленности Узбекистана. Young Scientist Research Journal Of Kararalpakstan

Vol 2 issue 2 2023 Хасанова Г.Р.ДониёроваС.О

29. Хасанова Г.Р.Махмудова М.М.Нажмиддинов Х.Б.Современные подходы к лечению острых и хронических болей у пациентов с заболеваниями опорно-двигательного аппарата. Фокус на безопасность фармакотерапии

Ta'lim fidoylari>> Respublika ilmiy uslubiy jurnali 10-сон октябрь 2021й

30. Хасанова Г.Р.Якубова С.Р Современные технологии диагностики и лечения в Стоматологии и

краниофициальных исследований>>SPECIAL ISSUE18-19 март 2022й

31. Боймуродов Э.С.Хасанова Г.Р.Олимов Фармакология фанига кириш. Фаннинг бошқа фанлар билан

боғлиқлиги, келиб чиқиш тарихи. Экономика и социум>>№ 11.90.2021ISSN 2225-1545 11(90) 20-21

ноябрь 2021

32. Шукурова Д.Й.Хасанова Г.Р.Олимов С Таркибида эфир мойи бўлган доривор ўсимликлар ва

махсулотлар. Экономика и социум>>№ 11(90)2021.ISSN 2225-1545 11-сон 20-21 ноябрь 2021й.

33. Khasanova Gulbahor. Mamatova Zarnigo Murzabekov Suhrob Saffron or Crocus (Zafaron) – Crocus

Sativus L . AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 02, Issue 03,

2024 ISSN (E): 2993-2769

34. Хасанова Г.Р.Кодиров Н.ДЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЯ, СОДЕРЖАЩИЕ ФИТОНЦИДЫ

ЖУРНАЛ ГЕПАТО-ГАСТРОЭНТЕРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК ISSN 2181-1008 Doi Journal 10.26739/2181-1008.

35. Хасанова Г.Р.Усманова МБ Geksikon shamchasini tayorlashda uning asosni almashtirish. SCIENGE

AND EDUCATION ISSN 2181-0842. VOLUME 3, ISSUE 11 Ноябрь 2022

36. Хасанова Г.Р The Importance of Essential Oils for Plants and Methods of Their Separation AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education

Volume 02, Issue 05, 2024 ISSN (E): 2993-2769

37. Raxmatullayevna, X. G., & Daminovich, K. N. (2024). ARFAZETIN YIG'MASI VA UNING ALOHIDA

TARKIBIDAGI POLISAXARIDLARNI O'RGANISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ*

ИДЕИ В МИРЕ, 46(8), 12-19.

38. Хасанова, Г. Р. (2024). РАСТИТЕЛЬНЫЕ САХАРОСНИЖАЮЩИЕ РАСТЕНИЕ. *ОБРАЗОВАНИЕ*

НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 46(8), 20-30.

39. Хасанова, Г. Р. (2024). РОЛЬ ОРГАНИЧЕСКИХ КИСЛОТЫ В ЖИЗНЕ РАСТЕНИЯХ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 46(8), 6-11.

40. Olimov Sardor Mustafayevich, & Khasanova Gulbahor Rakhmatullaevna. (2024). *PHYSALIS*

ALKEKENGI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 52(1), 150–154. Retrieved

from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/16057>

41. Kodirov Nizom Daminovich, & Xasanova Gulbahor Raxmatullayevna. (2024). ФИЗАЛИС

ОБЫКНОВЕННЫЙ – *PHYSALIS ALKEKENGI L. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ*

ИДЕИ В МИРЕ, 52(1), 131–137. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/16053>

42. Olimov Sardor Mustafayevich, & Khasanova Gulbahor Rakhmatullaevna. (2024). HEALING

PROPERTIES OF APPLE AND OTHER TYPES OF VINEGAR. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И*

ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 52(1), 124–130. Retrieved from

<https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/16052>

43. **STUDY OF POLYSACCHARIDES CONTENT IN.** ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. <http://www.newjournal.org/>
Выпуск журнала №-52 Часть-2_ Сентябрь –2024стр 108-114 *Khasanova G.R.Shunqarov T.M*

44. **БОЯРЫШНИК– CRATAEGUS L** ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ.

<http://www.newjournal.org/>

Выпуск журнала №-52 Часть-2_ Сентябрь –2024 *Хасанова Г.Р. Шукурова Д.Р.*

45. **WALNUT– JUGLANS REGIA L.** ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

<http://www.newjournal.org/>

Выпуск журнала №-52 Часть-2_ Сентябрь –2024 *Khasanova G R. Shukurova DB*

46. Rakhmatullaevna, K. G., Qodirovich, X. J., Sharofitdinovich, N. X., & Laylo, K. (2024). COMMON FLAX–UNUM USITATISSIMUM L. *EDUCATION AND SCIENCE YESTERDAY AND TODAY, 1(1).*

47. Хасанова, Г. Р. (2024). БАРБАРИС ОБЫКНОВЕННЫЙ (ЗИРК)–BERBERIS VULGARIS L. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 55(1), 145-153.*

48. Хасанова, Г. Р., & Шунқоров, Т. М. (2024). ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЕ ПРИМЕНЯЕМЫЕ ПРИ ЗАБОЛЕВАНИЕ ПОЛОСТИ РТА. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 55(1), 154-163.*

49. Rakhmatullaevna, K. G., Olmosovich, A. M., Mashrabovna, A. N., & Sobirovna, O. D. (2024). PHYTONCIDES. *Worldwide Cross-Disciplinary Research, 1(1).*

50. Хасанова, Г. Р., Рузибаева, К., Боймурадова, Н., & Абдухалимова, Д. (2024). ЗАЩИТИМ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА. *Worldwide Cross-Disciplinary Research, 1(1).*

51. Хасанова, Г. Р., Бахитов, Ш., Мухаммадова, З. Г., & Хасанов, М. А. (2024). ТЫКВА ОБЫКНОВЕННАЯ (COMMUNIA CUCURBITA). *SCIENTIFIC AND PRACTICAL RESEARCH OF THE 21ST CENTURY, 1(1).*